

DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL AND PROFESSIONAL TRAINING OF THE PHYSICAL CULTURE TEACHER

Arslon Makhmudovich Yakubov

Teacher of the Department of Theory and Methodology of Physical Culture
Urganch State University

ABSTRACT

This article describes the development of professional training of future physical culture teachers, the technology of forming their educational activities, the ways of forming their knowledge, skills, and competencies and creating pedagogical competence.

Keywords: physical education teacher, educational activity, educational activity formation, systematic approach, educational activity formation technology.

JISMONIY MADANIYAT O'QITUVCHISINING PEDAGOGIK VA KASBIY TAYYORGARLIGINI RIVOJLANTIRISH

Yaqubov Arslon Maxmudovich

Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi kafedrası o'qituvchisi
Urganch davlat universiteti

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada bo'lajak jismoniy madaniyat o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini rivojlantirish, ularning o'quv faoliyatini shakllantirish texnologiyasi, ularda bilim, ko'nikma, malakalarni shakllantirib, pedagogik kompetentsiyani hosil qilish yo'llari haqida ochib beriladi.

Kalit so'zlar: jismoniy tarbiya o'qituvchisi, ta'lim faoliyati, o'quv faoliyatini shakllantirish, tizimli yondashuv, o'quv faoliyatini shakllantirish texnologiyasi.

Bo'lajak o'qituvchining o'quv faoliyatini shakllantirish muammosi an'anaviy ravishda oliy ta'lim psixologiyasi va pedagogikasi sohasidagi mutaxassislarining diqqatini jalb qiladi. U nafaqat mustaqil ko'rib chiqish predmeti sifatida o'rganiladi, balki u yoki bu darajada bog'liq muammolarni o'rganish doirasida hal etiladi: oliy va o'rta maktablar uzluksizligi, o'rta maktab bitiruvchilarini oliy ta'lim sharoitlariga moslashtirish, o'rta ta'lim maktablari o'quvchilarini o'rta ta'lim muassasalarida ta'lim muassasalarida o'qishni davom ettirish, o'rta ta'lim maktablari bitiruvchilarini oliy o'quv yurtlarida ta'lim sharoitlariga moslashtirish, o'rta ta'lim maktablari faoliyatining uzviyligini ta'minlash. talabalarning o'quv ishlarining tarkibiy qismlarini shakllantirish, talabalarning mustaqil ishlarini tashkil etish va ularning o'z-o'zini tarbiyalashga tayyorligini shakllantirish, oliy o'quv yurtlarida ta'limni individuallashtirish va boshqalar. Bunday keng tadqiqot sohasi, bir tomondan, muhokama qilinayotgan muammoni chuqur o'rganishdan so'zlasa, ikkinchi tomondan, uning tuganmas dolzarbligidan dalolat beradi. Bu esa, har biri o'ziga xos o'ziga xos shakl va tarbiyaviy ish usullariga ega bo'lgan ikkita sifat jihatidan farq qiladigan ta'lim tizimining tutashgan joyida tabiiydir. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, umumta'lim maktabi o'z bitiruvchilarini universitetda o'qishni davom ettirish

uchun yetarli darajada tayyorlamayapti, maktab o'quvchilarining umumiy tayyorgarlik darajasi past va keyingi besh yilda uni oshirish tendentsiyasi kuzatilmagan.

Maktab bermaydi va mavjud ta'lim tizimiga ko'ra, u "tayyor" o'quvchini qullikka bera olmaydi. Birinchi kurs talabalarining o'quv faoliyati asosan o'z-o'zidan, tasodifiy shakllanadi va o'quv samaradorligining sezilarli pasayishi va umumiy ta'lim xarakteridagi jiddiy qiyinchiliklar bilan birga keladi. Universitetda keyingi ta'lim jarayonida talabalarning aksariyati, albatta, oliy ta'limning tashkiliy-pedagogik xususiyatlariga moslashadi. Tekshirish eksperimenti va ilmiy tadqiqot adabiyotlari tahlili shuni ko'rsatadiki, maxsus, maqsadli ishsiz talabalar faqat 3-4-kursga kelib o'quv faoliyatining to'liq sub'ektiga aylanadi. Shu bilan birga, bo'lajak o'qituvchilarning katta qismi universitetda ta'limning dastlabki bosqichida sodir bo'lgan bo'shliqlar va deformatsiyalarning oqibatlarini his qiladi. Ularning o'quv faoliyati asosan "sinov va xatolik", ya'ni eng samarasiz tarzda shakllanadi. Bunday talabalarning o'quv faoliyati madaniyati odatda past bo'ladi, asosan o'qitishning irratsional texnikasi va usullari qo'llaniladi, kasbiy faoliyat bo'yicha mutaxassisning ijodiy rivojlanishi istiqbollari shubhali.

Kuzatishlarimizga ko'ra, birinchi kurs o'qituvchilarining aksariyati o'z uslubiy izlanishlarida oliy o'quv yurtlarida ta'limning boshlang'ich bosqichining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olmaydilar. Shunga qaramay, keyingi kurslarda dars beradigan o'qituvchilar talabalarni tayyorlashga mutlaqo tayyor, deb hisoblaydilar va o'quv materialini o'zlashtirish usullari bo'yicha etarli tushuntirishlar bermasdan, o'z fanlaridan dars beradilar. O'tkazilgan so'rovlar natijasida shuni aniqladikki, hatto magistratura talabalari ham "o'quv faoliyati" tushunchasini yaxshi bilishmaydi va bu borada o'z-o'zini rivojlantirish zaruriyatini to'liq anglamaydilar. Jismoniy tarbiya fakultetida vaziyat kelajakdagi kasbiy faoliyatning bir qator xususiyatlariga asoslangan o'quv jarayonining o'ziga xos xususiyatlari bilan og'irlashadi:

- sinf xonasiga nisbatan kengroq o'quv maydoni;
- darslar davomidagi muhitning xilma-xilligi va murakkabligi;
- noto'g'ri foydalanishda hayot uchun xavf tug'diradigan ko'plab uskunalar;
- shikastlanish ehtimoli bilan to'la talabalarning yuqori jismoniy faolligi;
- bir maktab kunida turli yosh guruhlari bilan ishlash;
- o'quvchilarning jismoniy rivojlanishi va salomatlik holatining turli darajalari;
- o'g'il bolalar va qizlar bilan mashg'ulotlarning bir vaqtda o'tkazilishi, topshiriqlardagi farqlar;
- nafaqat aqliy, balki jismoniy energiyani ham sezilarli darajada sarflash;
- o'quv-moddiy bazaga qo'yiladigan talablarning ortishi; - kiyimning boshqa fanlar o'qituvchilaridan farqi va boshqalar.

Yuqoridagi sabablar, shuningdek, ta'lim faoliyatini faol sport bilan uyg'unlashtirish, doimo yaxshi jismoniy shaklni saqlash va shu bilan bog'liq bo'lgan darslarga tez-tez qatnashmaslik Jismoniy tarbiya fakulteti talabalarini ataylab noqulay o'quv muhitiga solib qo'yadi. Shunday qilib, tadqiqotning ushbu bosqichini yakunlab, biz bo'lajak jismoniy madaniyat o'qituvchisining o'quv faoliyatini shakllantirish muammosining dolzarbligini va uni hal qilish yo'llarini izlashning o'z vaqtida ekanligini ta'kidlashimiz mumkin. Ta'lim jarayonini maktab bitiruvchilarining ta'limni yangi, murakkabroq darajada davom ettirishga haqiqiy tayyorgarligi nuqtai nazaridan tuzatishning ob'ektiv zarurati mavjud. Ta'lim faoliyati va uni shakllantirish bo'yicha amaliy harakatlarni ilmiy o'rganishda uslubiy ta'minot muhim o'rin tutadi. Avvalo, tadqiqotning asosiy toifasi - o'quv faoliyatini ko'rib chiqish kerak. Aytish

kerakki, uning tahlili, albatta, turli asoslar asosida amalga oshirilishi mumkin. Shu bilan birga, mahalliy va jahon psixologik-pedagogika fanidagi eng ta'sirli yo'nalishlardan biri - faoliyatning umumiy nazariyasiga to'xtalmaslikning iloji yo'qligi ham aniq. Ushbu nazariyaga ko'ra, faoliyat ob'ektiv dunyoni ijtimoiy shaxs tomonidan amaliy o'zgartirishdir va shuning uchun faol sub'ektning o'zida o'zgarish ularni turtki beruvchi motivlar mezoniga ko'ra farqlanadigan aniq faoliyat jarayonida sodir bo'ladi.

Faoliyat doirasida harakatlar - maqsadlarga bo'ysunadigan jarayonlar va operatsiyalar - ularni amalga oshirish shartlari bilan bog'liq bo'lgan harakatlarni bajarish usullari ajratiladi. Faoliyatning konstitutsiyaviy xarakteristikasi sifatida uning ob'ektivligi ko'rib chiqiladi, bu aqliy aks ettirish xususiyatlarida namoyon bo'ladi. Shunday qilib, ta'lim faoliyati - bu faol sub'ektning o'zgartirishga, o'quv jarayonida o'zini o'zi o'zgartirishga qaratilgan alohida ehtiyoj tufayli yuzaga keladigan inson faoliyatining asosiy turlaridan biri. O'quvchilarning o'quv faoliyatining tarkibiy tahlilini o'tkazar ekanmiz, biz inson faoliyatining umumiy tuzilishiga ham, u faoliyatning umumiy psixologik nazariyasida ishlab chiqilgan shaklga tayanamiz. D.B.Elkonin, V.V.Davydov, A.K.Markova va boshqalar ta'lim faoliyati o'z tarkibidagi barcha inson faoliyatining tuzilishini takrorlaydi, takrorlaydi, deb hisoblashadi. Inson faoliyati tuzilishini eng umumiy tekshirishda ular uchta asosiy bo'g'inni ajratib ko'rsatishadi: otivatsion-indikativ, markaziy (bajaruvchi) va nazorat-baholovchi. Ushbu asosiy model, V.V.Davydov, har bir aniq holatda, tadqiqot o'rganilayotgan faoliyat turining xarakterli xususiyatlaridan kelib chiqqan holda to'g'ri yo'naltirilishi kerak.

Ushbu sxemani bo'lajak o'qituvchining ta'lim faoliyati bilan bog'liq holda sharhlab, biz undagi quyidagi tarkibiy qismlarni ajratamiz: motivatsion-qiyamatli, mazmunli, faoliyat-amaliy va nazorat-baholash. Tegishli mavzulardagi dissertatsiyalar va monografiyalar tahlili shuni ko'rsatadiki, ko'pchilik mualliflar o'zlarining ilmiy izlanishlarida ham yuqoridagi strukturaviy modelga tayanadilar. Shu bilan birga, ko'plab ishlar, qoida tariqasida, ta'lim faoliyatining har qanday tarkibiy qismini rivojlantirishga bag'ishlangan. Shubhasiz, muammoning ko'tarilgan jihatlari dolzarb bo'lib, chuqur ishlab chiqishni talab qiladi. Ammo gap shundaki, ularning parchalanishida o'z maqomiga ko'ra dastlab ta'lim faoliyatiga xos bo'lgan yaxlitlik yo'qoladi. Bizning fikrimizcha, ta'lim faoliyati muayyan tarkibiy qismlarning bir tomonlamaligida emas, balki ularning tarkibiy birligida o'rganilishi va shakllanishi kerak. Ta'lim faoliyatini tahlil qilishning turli jihatlarini uning yaxlit ko'rinishiga kiritishga yo'naltirilganlik tizimli yondashuv bilan belgilanadi, uning asosiy qoidalari integrativ jarayonlarga, butunni sintez qilishga qaratilgan.

O'quv faoliyatini aniqlangan tarkibiy qismlardan biriga qisqartirish mumkin emas: to'liq o'quv faoliyati har doim ularning birligi va o'zaro ta'siridir. Ular bir-biriga aylanishi mumkin - bu o'zgarishlar ta'lim faoliyati dinamikasi va uning tizimli ob'ekt sifatida mulkidir. Bunday talqin amaliyotda hali ham keng tarqalgan bilim, ko'nikma va malakalarni egallashning har qanday jarayoni kabi ta'lim faoliyatini keng qamrovli tushunishdan farq qilishini tushunish oson. O'quv faoliyatining o'ziga xosligi, o'ziga xos xususiyati shundaki, u doimo o'quvchining yangi voqelikka kirishi, uning har bir jihatini o'zlashtirishi bilan bog'liq. Shuning uchun biz amaliy harakatlarimizda ta'lim faoliyatining alohida tarkibiy qismlarini emas, balki ularning o'zaro bog'liqligi va o'zaro ta'sirida kompleksini rivojlantirishga harakat qildik. Ko'tarilgan muammoni rivojlantirishning mavjud yo'nalishlarini tahlil qilish uni hal qilish yo'llarining juda

keng arsenalini aniqladi. Asosiy yo'nalishlar quyidagilardan iborat: maktab o'quvchilarining oliy o'quv yurtlariga qadar tayyorgarligini kuchaytirish; abituriyentlar uchun tayyorgarlik kurslari faoliyati; universitetda yangi kelganlarni universitet sharoitida o'qitishga moslashtirishga qaratilgan maxsus kurslarni o'stirish; muayyan fanlar doirasida umumiy ta'lim ko'nikmalarini shakllantirish.

Ushbu sohalarining har biri o'zining afzalliklari va kamchiliklariga ega. Birgalikda ular yorqin pedagogik rasmni beradi. Biroq, nazariy tahlil bosqichida, ko'rib chiqilayotgan yo'llarning har qandayiga ustunlik oldindan cheklangan ta'sirga mahkum ekanligi ayon bo'ladi. Haqiqat shundaki, alohida o'tkaziladigan tadbirlar (hatto puxta tayyorlangan bo'lsa ham) maqsadli harakatlarning yagona, yaxlit tizimi emas, balki tarqoq bo'laklar bo'lib qoladi. Bizning fikrimizcha, bu erda yana tizimli yondashuvga murojaat qilish, uni muayyan ilmiy darajada metodologiya sifatida qo'llash maqsadga muvofiqdir. O'quv faoliyati tizimli ob'ekt sifatida qaraladi va ma'lumki, tizimni o'rganish uning mavjudligi shartlarini o'rganishdan ajralmasdir. Va ta'lim faoliyati bir vaqtning o'zida shakllanmaydi, balki o'ziga xos sharoitlari bilan rivojlanishida bir qancha bosqichlarni bosib o'tganligi sababli, uni shakllantirish texnologiyasi tegishli maqsad va vazifalarga ega bo'lgan bir necha bosqichlardan iborat bo'lishi kerak. Ularga erishishning asosiy vositasi sifatida, o'rganilayotgan hodisaning dinamikligi va ko'p qirraliligini hisobga olgan holda, bo'lajak o'qituvchining o'quv faoliyatini shakllantirishning amalda ishonchli isbotlangan usullarining mantiqiy va izchil kombinatsiyasi mavjud. Muammoni hal qilishda bunday yondashuv nafaqat ishning har bir bosqichining o'ziga xosligini to'liqroq hisobga olish imkonini beradi, balki to'plangan ilmiy va amaliy tajribadan maksimal darajada samarali foydalanish imkonini beradi.

REFERENCES

1. Turdaliyevich, A. F., & Pulatovna, A. B. (2020). Organization of Swimming Lessons in Preschool Institutions. *The American Journal of Social Science and Education Innovations*, 2(07), 322-330.
2. Turdaliyevich, A. F. (2020). Center For Scientific And Methodological Support, Retraining And Advanced Training Of Specialists In Physical Culture And Sport Under The Ministry Of Physical Culture And Sports Of The Republic Of Uzbekistan. *Journal of Social Science and Education Innovations*, 2(2), 322-330.
3. Abdullaev, F. T. (2022). Theoretical and Practical Basis of Determining Fitness for Sports. *Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities*, 12, 121-128.
4. Farhod, A. (2022). Boksda mashg'ulotning tashkil etilishi va metodikasi asoslari: Abdullayev Farhod, O'zbekiston Respublikasi Jismoniy tarbiya va sport vazirligi huzuridagi jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni ilmiy-metodik ta'minlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti. *Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал*, (3), 142-146.
5. Turdalievich, A. F. (2022). Youth Sports Development. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(5), 781-785.

6. Abdullayev, F. T. (2022). Olimpiya va paralimpiya o'yinlariga zamonaviy sport tayyorgarligining dolzarb muammolari. 2021 yilda o'tkazilgan XXXII yozgi Olimpiya va XVI Paralimpiya o'yinlari, 1(5), 4-6.
7. Abdullayev, F. T. (2022). Yosh bokschilarning musobaqa va mashg'ulot faoliyati xususiyatlarini hisobga olgan holda ularning texnik taktik tayyorgarligi. Monografiya, 1(1), 100-155.
8. Абдуллаев, Ф.Т., Жуманов, О.С. (2020). Машғулот жангларида ва мусобақаларда ҳаракатларнинг қўлланилиш кўрсаткичларининг индивидуаллашувига таъсир қилувчи омиллар. 2020 йилда ўтказиладиган XXXII ёзги олимпия ва хvi паралимпия ўйинларига спортчиларни тайёрлашнинг долзарб муаммolari, 1(2), 171-173.
9. Абдуллаев, Ф.Т., Пардаев, Б.П. (2020). Ёш боксчиларда машғулот жанглари ва мусобақалардаги тайёргарлик ҳаракатларини такомиллаштириш. 2020 йилда ўтказиладиган XXXII ёзги олимпия ва XVI паралимпия ўйинларига спортчиларни тайёрлашнинг долзарб муаммolari, 1(1), 8-10.
10. Turdalievich, A. F., & Turdalievich, P. B. (2020). The Role of Public Sports and Health Measures in Strengthening Children's Bodies. *Academic Research in Educational Sciences*, (4), 9-14.
11. Abdullaeva, B. P. (2022). Use of Team Sports in Physical Education Activities in Preschool Educational Organizations in Our Country and Abroad. *Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities*, 12, 116-120.
12. Abdullaeva, B. P. (2022). Analysis of the Level of Proficiency in the Elements of Playing Football by Children of Senior Preschool Age. *International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding*, 9(4), 110-115.
13. Abdullayeva, B. P. (2022). Physical Education of Preschool Children Cultivate Qualities. *International Journal of Innovative Research in Science Engineering and Technology*, 11(3), 2212-2214.
14. Abdullaeva, B. P. (2021). Football as a means of Physical Education. *Current Research Journal of Pedagogics*, 2(08), 72-76.
15. Abdullaeva, B. P. (2021). Teaching a Child to Play Football from a Youth. *The American Journal of Interdisciplinary Innovations Research*, 3(04), 147-151.
16. Абдуллаева, Б. П. (2021). Футбол в дошкольном возрасте: проблемы и решения. *Экономика и социум*, (8), 336-340.
17. Abdullayeva, B. P. (2021). Boshlang'ich futbol elementlari shartlari va vazifalarini klaster asosida o'rgatish. *Academic research in educational sciences*, 2(CSPI conference 1), 18-22.
18. Abdullayeva, B. P. (2021). The Main Criteria Used in Teaching the Elements of Football in Preschool Education. *Экономика и социум*, (4-2), 854-859.
19. Akhmedov, B. A., Askarova, M. R., Xudayqulova, F. B., Tojiboeva, G. R., Artikova, N. S., Urinova, N. S., ... & Omonova, S. M. (2022). PEDAGOGICAL SCIENCE EDUCATION MANEGMENT IN TEACHING SCIENCE OF PEDAGOGICAL SCIENCES. *Uzbek Scholar Journal*, 10, 529-537.
20. Umbarov, A., & Ernazarov, A. (2022). POSSIBILITIES OF USING INNOVATIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN ORGANIZING PRACTICAL TRAINING IN THE OPTICAL DEPARTMENT. *Science and innovation*, 1(B8), 202-205.

21. Rustamova, S. A. (2022). MATEMATIKANI O'QITISHDA YANGI PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING O'RNI. Uzbek Scholar Journal, 10, 169-173.
22. Rustamova, Sh. A. (2022). INTERFAOL METODLAR ORQALI TALABALAR FAOLLIGINI OSHIRISH. INTERNATIONAL CONFERENCES, 1(11), 41-46.
23. Туньян, А. А., Тошпулатов, Х. М., Ибрагимов, Ф. З., Умматов, А. А., Пулатов, А. А., Ашуркова, С. Ф. (2021). Развитие паралимпийского спорта в Ташкентской области. Спорт и социум, 5(14), 76-78.